

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

CHARLOTTE BRONTË

Profesorul

Traducere din limba engleză și note
ANCA IRINA IONESCU

Prefață
DRAGOȘ ZETU

CORINT

PREFAȚA EDIȚIEI ORIGINALE

Această carte a fost scrisă înainte de *Jane Eyre* și de *Shirley*. Cu toate acestea, nu pot solicita niciun fel de îngăduință pentru ea, pe motiv că este o primă încercare. Și nu este, în mod sigur, o primă încercare, căci pana care a scris-o fusese deja uzată serios în exercițiile din anii anteriori.

Nu am publicat nimic înainte să încep *Profesorul*, pentru că, dintr-o dorință de perfecțiune în mare măsură naivă, distruseam aproape imediat tot ceea ce elaboram și am depășit orice preferință pe care poate că o manifestasem cândva pentru compozițiile redundante și ornamentate, ajungând să prefer ceea ce este simplu și fără pretenții. În același timp, am adoptat o serie de principii referitoare la subiectul narațiunii și altele, așa cum sunt aprobate, în general, de teorie, dar care, atunci când sunt transpuse în practică, adesea îi provoacă autorului mai degrabă surpriză decât plăcere.

Mi-am spus în sinea mea că eroul meu ar trebui să-și croiască un drum în viață așa cum am văzut că o fac oamenii reali – că nu ar trebui să capete niciodată nici măcar un șiling pe care să nu-l fi câștigat prin muncă – și niciun fel de întorsături neașteptate nu ar trebui să-l propulseze într-o clipă spre bunăstare și spre un statut înalt; că, indiferent cât de modeste ar fi talentele pe care le dobândește, trebuie să și le însușească prin sudoarea frunții; că, înainte de a găsi cea mai neînsemnată poieniță în care să se așeze, trebuie să fi parcurs cel puțin jumătate din panta Dealului

Dificultății¹; că nu trebuie să se căsătorească niciodată cu o fată frumoasă sau cu o doamnă de rang înalt.

În calitate de fiu al lui Adam, trebuie să împărtășească soarta lui Adam și să bea o cupă amestecată cu o cantitate moderată de bucurie. Dar mai apoi am observat că editorii, în general, nu prea sunt de acord cu acest sistem, ci preferă o lucrare cu mai multă imaginație și mai poetică, una cu o fantezie mai complicată, cu simț pentru patos, cu sentimente mai afectuoase, mai elevate, ca de pe altă lume. Într-adevăr, până când nu a încercat el însuși să arunce la gunoi un manuscris ca acesta, scriitorul nu va putea ști niciodată ce fel de povești de iubire și ce sensibilități sălășluiesc în piepturile pe care nu le-ar fi suspectat niciodată că ascund astfel de comori. Se consideră că oamenii de afaceri preferă realitatea; dar, examinată mai de aproape, această idee se dovedește a fi eronată: preferința pătimășă pentru ceea ce este sălbatic, minunat, incitant, uimitor și chinuitor agită suflete diverse care afișează un calm și o sobrietate de suprafață. Așadar, cititorul va înțelege că, ajungând la el în forma unei cărți tipărite, această scurtă povestire trebuie să fi trecut prin mai multe lupte – și chiar așa a fost.

La urma urmelor, lupta ei cea mai grea și calvarul cel mai înfricoșător abia de acum urmează să aibă loc, dar se îmbărbătează – învinge teama – se bizuie pe speranțe moderate și își murmură ca pentru sine, în timp ce ridică ochii spre public: „Cel ce e jos nu trebuie să se teamă de cădere”².

Currer Bell

¹ *The Hill of Difficulty* (engl.), spațiu alegoric, pe care Christian din lucrarea moralizatoare *Pilgrim's Progress* („Călătoria pelerinului”) a scriitorului și pastorului englez John Bunyan (1629–1688) îl are de străbătut, alături de altele, pentru a ajunge din City of Destruction („Orașul Distrugerii”, lumea laică) în Celestial City („Orașul ceresc”) (n. red.).

² *He that is low need fear no fall* (engl.), citat dintr-un poem al lui John Bunyan, devenit imn religios în bisericile protestante (n. red.).

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prefața de mai sus a fost scrisă de soția mea cu intenția de a publica *Profesorul* la puțin timp după apariția lucrării *Shirley*. Deoarece a fost descurajată în acest sens, autoarea a utilizat o parte din material în cartea următoare, *Villette*. Dar, întrucât cele două povestiri sunt, în mare parte, diferite, am considerat că nu trebuie să privez publicul de romanul *Profesorul*, motiv pentru care am fost de acord cu publicarea lucrării.

A.B. NICHOLLS¹

Casa parohială Haworth², 22 septembrie 1856

¹ Arthur Bell Nicholls (1819–1906), pastor prezbiterian, soțul lui Charlotte Brontë. A.B. Nicholls a fost ajutorul (*curate*) lui Patrick Brontë, tatăl lui Charlotte, din 1845 până la moartea parohului, în 1861. Căsătoria lui cu Charlotte a fost una destul de controversată, tatăl autoarei și prietenele acesteia i s-au opus, iar scrisorile pe care Charlotte le-a trimis în timpul lunii sale de miere unei prietene nu sunt, deloc, pline de romantism. Nicholls a fost însă foarte loial atât memoriei soției sale, cât și familiei acesteia (a avut grijă de Patrick până la moartea socrului, care, în semn de protest față de mariajul lui Charlotte, hotărâse să nu participe la nunta fiicei) (n. red.).

² Haworth Parsonage a fost casa unde au copilărit copiii Brontë și a devenit intrinsec legată de imaginea și de imaginarul surorilor Brontë, așa cum avea să confirme, peste ani, Virginia Woolf, al cărei prim articol publicat descria tocmai o vizită făcută de autoarea modernistă locuinței înaintașelor ei („Haworth, November 1904”, „Haworth, noiembrie 1904” – acest articol a fost publicat în *The Guardian* la 21 decembrie 1904 și a constituit debutul oficial al Virginiei Woolf) (n. red.).

CAPITOLUL I

INTRODUCERE

Mai deunăzi, uitându-mă peste hârtiile mele, am găsit în birou următoarea copie a unei scrisori, pe care o trimisesem cu un an în urmă unei vechi cunoștințe din școală:

Dragă Charles,

Cred că pe vremea când eram amândoi împreună la Eton, nu ne număram printre ceea ce s-ar fi putut numi personajele care se bucurau de popularitate: tu erai o ființă sarcastică, una cu un simț de observație ascuțit, perspicace și cu sânge-rece. Nu voi încerca să-mi fac și autoportretul, dar nu-mi amintesc să fi fost deosebit de atrăgător, nu-i așa? Nu știi ce magnetism animal¹ ne-a atras unul spre altul; în mod cert, nu am încercat pentru tine nimic din sentimentul dintre Oreste și Pilade²¹ și am motive să cred că nici tu, la rândul tău, nu nutreai niciun fel de sentimente romantice față de mine. Cu toate acestea,

¹ Referire la teoria pseudoștiințifică formulată de medicul german Franz Mesmer (1734–1815), teoria magnetismului animal (sau mesmerismul), conform căreia în univers ar exista o forță vitală invizibilă (*lebensmagnetismus*, germ.) pe care toate vietățile o dețin și care ar avea proprietăți și efecte uluitoare, fiind capabilă, între altele, să vindece în mod miraculos, fără medicamente, bolnavii (n. red.).

² Oreste a fost fiul regelui Agamemnon, căpetenia oștilor grecești din războiul împotriva Troiei, iar după moartea tatălui său a fost trimis la curtea altui rege, unde a crescut împreună cu Pilade, fiul acestuia. Între cei doi copii s-a legat o prietenie frățescă (n. red.).

după orele de curs mergeam mereu împreună și stăteam de vorbă; când subiectul conversației erau colegii sau profesorii noștri, ne înțelegeam unul pe altul, însă când manifestam un sentiment de afecțiune, o preferință vagă pentru un obiect excelent sau frumos, indiferent că era animat sau inanimat, răceala ta sardonică nu mă tulbura. Mă simțeam superior față de acel test ATUNCI, la fel cum mă simt și ACUM.

A trecut mult timp de când ți-am scris și încă și mai mult de când te-am văzut. Mai deunăzi mi-a picat din întâmplare în mână un ziar din districtul tău și ochii mi-au căzut pe numele tău. Am început să mă gândesc la vremurile de demult, să-mi depăn în minte evenimentele care au ieșit la lumină de când ne-am despărțit. Și m-am așezat și am început această scrisoare. Nu știi ce faci tu acum, dar vei putea afla, dacă te hotărăști să ascuți, cum m-a zdruncit pe mine viața.

Mai întâi, după ce am plecat de la Eton, am avut o discuție cu unchiul meu din partea mamei, lordul Tynedale, și cu Onorabilul¹ John Seacombe. M-au întrebat dacă n-aș vrea să intru în rândurile clerului, iar unchiul meu cel nobil s-a oferit să mă găzduiască pe gratis dacă doresc; atunci celălalt unchi al meu, domnul Seacombe, a menționat în treacăt că, dacă voi deveni reverend la Seacombe-cum-Scaife, poate că mi s-ar permite s-o iau ca stăpână a casei și șefă a parohiei mele pe una din cele șase verișoare ale mele și fiice ale lui, idee care îmi displace profund.

Am refuzat atât haina bisericească, cât și căsătoria. Un preot trebuie să fie un preot bun, iar eu aș fi fost un preot foarte rău. Cât despre soție, o, ce coșmar era pentru mine să mă gândesc că aș putea fi legat pe viață de una din verișoarele mele! Fără îndoială, sunt foarte talentate și fermecătoare, dar niciunul din talentele sau farmecele lor nu face să vibreze

¹ Formulă de adresare respectuoasă față de persoanele mai în vârstă și de rang mai înalt (aici și în continuare, toate notele neatribuite aparțin traducătoarei cărții).

vreo coardă din sufletul meu. La gândul să-mi petrec serile de iarnă în fața căminului din salonul locuinței reverendului din Seacombe, singur cu una din ele – de exemplu cu Sarah cea uriașă și modelată ca o statuie – o, nu! În aceste condiții înseamnă că voi fi un soț rău și un preot la fel de rău.

Când am refuzat oferta unchilor mei, aceștia m-au întrebat ce am de gând să fac, iar eu am spus că am să reflectez. Mi-au amintit că nu am nicio avere și niciun fel de speranțe și, după o pauză considerabilă, lordul Tynedale m-a întrebat sec dacă am de gând să calc pe urmele tatălui meu și să mă apuc de comerț. Nu, nu aveam astfel de intenții. Nu cred că felul în care funcționează gândirea mea mă califică pentru a fi un bun negustor. Gusturile și ambițiile mele nu înclină în această direcție. Dar în tonul cu care lordul Tynedale pronunțase cuvântul *comerț* era atâta dispreț sarcastic, încât m-am decis pe loc. Tata nu era decât un nume pentru mine, dar un nume pe care nu-mi plăcea să-l aud pronunțat cu un rânjel sarcastic chiar în fața mea. Și atunci am răspuns în mare grabă și cu multă căldură:

— Nu pot să fac nimic mai bun decât să pășesc pe urmele tatălui meu: da, voi fi comerciant.

Unchii mei nu au obiectat. Ne-am despărțit cu un sentiment de dezgust reciproc. Analizând acum din nou acea discuție, consider că avusesem perfectă dreptate să mă eliberez de povara patronajului lui Tynedale, dar fusesem un nătărău pentru că îmi oferisem spinarea imediat pentru primirea altei poveri, care ar fi putut fi și mai insuportabilă și pe care, în mod cert, încă nu o încercasem.

I-am scris imediat lui Edward – îl știi pe Edward – singurul meu frate, cu zece ani mai mare ca mine, căsătorit cu fiica unui morar bogat și acum posesorul morii și al firmei care aparținuse tatălui meu înainte să dea faliment. Știi probabil că tatăl meu, cândva bogat precum Cresus, a dat faliment cu puțin timp înainte să moară, iar mama a trăit în mizerie încă vreo șase luni după aceea, fără niciun ajutor din partea fraților ei aristocrați,

pe care îi jignise de moarte prin căsătoria cu Crimsworth, un simplu fabricant. La capătul celor șase luni m-a adus pe lume pe mine, după care o părăsise, după cum cred eu, fără prea multe regrete, căci îi oferea puține speranțe de alinare.

Rudele tatălui meu ne-au luat în grija lor pe Edward și pe mine, până am ajuns la vârsta de nouă ani. Întâmplarea a făcut ca pe atunci o circumscripție importantă din districtul nostru să devină vacantă, iar domnul Seacombe și-a depus candidatura. Unchiul meu Crimsworth, un om viclean și mercantil, a profitat de această ocazie și i-a scris candidatului o scrisoare foarte dură, în care spunea că dacă el și lordul Tynedale nu erau de acord să facă ceva pentru a-l sprijini pe copilul orfan al surorii lor, va da în vileag comportamentul lor răuvoitor și nepăsător față de sora lor și va face tot posibilul pentru a întoarce opinia publică împotriva alegerii domnului Seacombe. Atât acest gentleman, cât și lordul Tynedale știau foarte bine că toți cei din familia Crimsworth erau niște oameni fără scrupule și foarte hotărâți; și mai știau că se bucura de influență în orașelul X.; astfel, transformând necesitatea în virtute, au fost de acord să acopere cheltuielile legate de educația mea. Am fost trimis la Eton, unde am rămas zece ani, perioadă în care eu și Edward nu ne-am întâlnit niciodată. Când a crescut, fratele meu s-a apucat de comerț și și-a urmat chemarea cu atâta sârguință, abilitate și succes, încât acum, când ajunsese la 30 de ani, averea îi creștea rapid. Aflasem acest lucru din scurtele scrisori ocazionale pe care le primeam de la el, de vreo trei sau patru ori pe an. Scrisori care nu se încheiau niciodată fără o expresie de aversiune clară față de casa Seacombe și de un oarecare reproș la adresa mea, pentru că trăiesc, așa cum spunea el, din mărinimia acelei case. La început, pe când eram încă un copil, nu înțelegeam de ce, din moment ce nu aveam părinți, nu aș fi putut să le fiu îndatorat unchilor mei Tynedale și Seacombe pentru educația pe care mi-o oferiseră; dar când am crescut și mi-am dat seama

treptat de ostilitatea perseverentă, de ura nutrită până la moarte împotriva tatălui meu – când am aflat de suferințele mamei mele, de toate nedreptățile, pe scurt, despre familia noastră –, am realizat rușinea stării de dependență față de ei în care trăiam și am luat decizia să nu mai accept din mâinile lor pâinea pe care refuzaseră să o ofere mamei mele pe patul de moarte. Acestea erau sentimentele care m-au influențat în momentul când am refuzat postul de reverend de Seacombe și căsătoria cu una din verișoarele mele cele nobile.

Și întrucât între mine și unchii mei se produsese o ruptură ireparabilă, i-am scris lui Edward. I-am povestit ce se întâmplase și l-am informat cu privire la intenția mea de a-i urma exemplul și de a deveni comerciant. În plus, îl întrebam dacă poate să-mi ofere și ceva de lucru. Răspunsul lui nu a exprimat în niciun fel vreo aprobare pentru decizia mea, dar mi-a spus că pot să vin la el, dacă vreau, și o să vadă dacă poate să-mi găsească ceva de lucru. M-am abținut de la orice fel de comentarii – chiar și de la cele mentale – cu privire la acest bilet, mi-am pregătit cufărul și geanta de voiaj și am pornit direct spre nord.

După o călătorie de două zile (șoselele încă nu apăruseră), într-o după-amiază umedă de octombrie am sosit în orașul X. Fusesem convins dintotdeauna că Edward locuia în acest oraș, dar, când m-am interesat, am aflat că aici se afla numai moara domnului Crimsworth și depozitul acestuia, care erau situate în atmosfera plină de fum de la Bigben Close; „reședința” lui se afla la patru mile distanță, la țară.

Era seară târziu când am bătut la porțile locuinței care îmi fusese arătată ca fiind a fratelui meu. În timp ce înaintam pe alee, vedeam prin umbrele amurgului și prin cețurile întunecoase și mohorâte care adânceau umbrele că era un conac mare, cu un teren înconjurător destul de spațios. M-am oprit o clipă pe pajiștea din față, m-am rezemat cu spatele de un copac înalt care creștea chiar în mijloc și am privit cu interes exteriorul conacului Crimsworth Hall.

„Edward este bogat”, mi-am spus în sinea mea. „Îmi închipuiam că o duce bine, dar nu știam că are un conac ca acesta.”

Lăsând la o parte toată admirația, speculațiile, conjunctura etc., am înaintat spre ușa din față și am sunat. Un valet a deschis, iar eu mi-am spus numele. Mi-a luat haina udă și geanta de voiaj și m-a introdus într-o încăpere mobilată ca bibliotecă, unde ardea un foc strălucitor și mai multe lumânări erau aprinse pe masă. M-a informat că stăpânul lui nu se întorsese încă de la piața din X., dar că avea să sosească, în mod sigur, în următoarea jumătate de oră.

Rămas singur, m-am așezat pe scaunul tapițat cu marochin roșu, care se afla chiar lângă foc, și, în timp ce ochii mei urmăreau flăcările țâșnind din cărbunii strălucitori și cenușa care cădea din când în când pe pardoseala căminului, mintea mea fugise la împrejurările în care urma să se desfășoare curând întâlnirea. Printre multele semne de întrebare pe care le aveam în legătură cu aceste împrejurări, era un lucru de care eram aproape sigur – nu exista pericolul să mă confrunt cu o dezamăgire severă; în această privință, eram protejat de așteptărilor mele moderate. Și nici nu anticipam vreo revărsare de afecțiune fraternă. Scrisorile lui Edward fuseseră întotdeauna de așa natură, încât preîntâmpinaseră posibilitatea de a mă înșela în această privință. Cu toate acestea, în timp ce ședeam și îl așteptam, mă simțeam nerăbdător – chiar foarte nerăbdător – nu pot să-ți spun de ce; mâna mea, absolut neobișnuită cu o strângere de mână prietenoasă, se crispa pentru a-și reprima tremurul cu care o zgâlțâia nerăbdarea.

Mă gândeam la unchii mei și în timp ce mă întrebam dacă indiferența lui Edward va egala disprețul rece de care avusesem întotdeauna parte din partea lor, am auzit cum se deschide poarta de la intrare și roți care se apropiau de casă: domnul Crimsworth sosise. După alte câteva minute și un scurt dialog între el și valet în hol, pașii lui s-au auzit mai aproape de ușa bibliotecii – erau pași care anunțau că sosise stăpânul casei.

Mai aveam în minte o imagine vagă a lui Edward, așa cum arătase cu zece ani în urmă – un tânăr înalt, slab, neformat; acum, când m-am ridicat de pe scaun și m-am întors spre ușa bibliotecii, am văzut un bărbat puternic și chipeș, cu tenul deschis, bine făcut, cu proporții atletice; am fost conștient din primul moment de aerul lui de promptitudine și de perspicacitate, vizibil în mișcările și în silueta sa, în ochi, în expresia generală a feții. M-a salutat scurt și, în momentul în care ne-am strâns mâinile, m-a examinat din cap până-n picioare. S-a așezat pe scaunul lui cu marochin și mi-a făcut semn spre alt scaun.

— Mă așteptam să mergi la birourile din Close, a spus el și am observat că vocea lui avea un accent brutal, probabil obișnuit pentru el: vorbea și cu un ton gutural nordic, care suna dur pentru urechile mele, obișnuite cu pronunția cristalină din sud.

— Proprietarul hanului unde s-a oprit diligența m-a îndrumat încoace, am spus eu. La început nu am fost sigur că informația este exactă, căci nu știam că ai o asemenea reședință aici.

— O, e în ordine, a răspuns el. Numai că am întârziat o jumătate de oră pentru că a trebuit să te aștept, asta e tot. Credeam că vii cu diligența de ora opt.

Mi-am exprimat regretul că fusese nevoit să aștepte. N-a răspuns, a scormonit în foc ca și cum ar fi vrut să acopere un moment de nerăbdare. Apoi m-a examinat din nou din priviri.

Încercam un sentiment de satisfacție interioară că, în primul moment al întâlnirii, nu manifestasem niciun fel de căldură sau entuziasm; că îl salutasem pe acest om cu o atitudine reținută și flegmatică.

— Așadar, ai rupt definitiv relațiile cu Tynedale și Seacombe? a întrebat el grăbit.

— Nu cred că voi mai comunica în vreun fel cu ei; faptul că le-am refuzat propunerea funcționează, îmi închipui, ca o barieră în calea oricăror altor contacte viitoare.

— Ei bine, a spus el, trebuie să-ți atrag atenția chiar de la bun început că nimeni nu poate fi slugă la doi stăpâni. Orice relație cu lordul Tynedale va fi incompatibilă cu ajutorul din partea mea.

Rostind această observație, a ridicat privirea spre mine și am citit în ochii lui un fel de amenințare gratuită.

Întrucât nu aveam niciun chef să-i răspund, m-am mulțumit cu speculațiile interioare referitoare la diferențele dintre felul în care este alcătuită gândirea oamenilor. Nu știu ce concluzie a tras domnul Crimsworth din tăcerea mea – dacă a considerat-o un semn de nesupunere din partea mea sau dovedea că am fost intimidat de atitudinea lui tranșantă.

— Mâine îți voi mai atrage atenția asupra altor câteva aspecte, a mai spus el. Dar acum este ora cinei, iar doamna Crimsworth probabil că ne așteaptă. Mergem?

A ieșit din încăpere, iar eu l-am urmat. În timp ce traversam holul, mă întrebam ce fel de om este doamna Crimsworth. „Oare este la fel de departe de tot ceea ce îmi place mie ca și Tynedale, Seacombe, domnișoarele Seacombe, ca și ruda iubitoare care pășește acum în fața mea? Sau este mai bună decât aceștia? Iar în conversația cu ea mă voi simți liber să-i dezvălui câte ceva din adevărata mea fire sau ...”

Reflecțiile mele au fost întrerupte de intrarea în sufragerie.

O lampă care ardea sub un abajur rotund de sticlă lumina o încăpere elegantă, lambrisată cu stejar. Cina era pe masă; lângă cămin stătea o doamnă, de parcă ne-ar fi așteptat să intrăm. Era tânără, înaltă, bine făcută; avea o rochie frumoasă și modernă; atât am reușit să apreciez la prima vedere. Cei doi soți s-au salutat veseli, iar soția l-a dojenit pe jumătate în glumă, pe jumătate îmbufnată pentru că întârziase; vocea ei (întotdeauna țin seama de voci atunci când apreciez caracterul cuiva) era vioaie – ceea ce indica, după părerea mea, o formă fizică bună. Domnul Crimsworth a ripostat imediat la

dojana ei vioaie cu un sărut – unul încă de tânăr îndrăgostit (erau căsătoriți de mai puțin de un an); femeia s-a așezat la masă într-o dispoziție excelentă. Dându-și seama că eram și eu acolo, și-a cerut scuze că nu mă observase mai înainte și mi-a strâns mâna, așa cum fac doamnele când valul de bună dispoziție le îndeamnă să fie binevoitoare cu toți, chiar și cu cea mai neînsemnată dintre cunoștințele lor. Acum vedeam și mai clar că are un ten foarte frumos și trăsături bine definite, dar agreabile; avea părul roșu, chiar foarte roșu. Și ea, și Edward vorbeau foarte mult, tot timpul pe un ton de ceartă jucăușă. Era supărată – sau se prefăcea că este supărată că el înhămasse un cal nărăvaș la cabrioletă în acea zi și că lua în răs temerile ei. Uneori mi se adresa și mie.

— Ei bine, domnule William, nu este absurd ca Edward să vorbească în felul acesta? Spune că îl vrea numai pe Jack și niciun alt cal, iar ticălosul l-a trântit deja de două ori.

Vorbea puțin peltic, nu era neplăcut, dar îi dădea un aer copilăresc. Curând, mi-am dat seama că în trăsăturile ei cât se poate de agreabile era ceva mai mult decât un aer de fetiță, ceva infantil; pronunția peltică și expresiile pe care le folosea aveau fără îndoială un farmec în ochii lui Edward și l-ar fi avut pentru orice bărbat; nu și pentru mine. I-am căutat privirea, dorind să citesc acolo inteligența pe care nu o sesizam nici pe chipul ei, nici în conversația veselă, dar lipsită de importanță; și am constatat că văd vioiciune, vanitate, cochetărie, am privit dincolo de iris, dar am încercat zadarnic să întrezăresc o bucățică de suflet. Nu sunt oriental; gâturile albe, buzele și obrajii roșii, șuvițele de bucle strălucitoare nu sunt suficiente pentru mine fără acea scânteie a lui Prometeu, care să trăiască și după ce trandafirii și crinii s-au ofilit, iar părul castaniu încărunțește. În lumina soarelui, în plină prosperitate, florile arată foarte bine; dar câte zile mohorâte sunt în viața lor – anotimpuri de noiembrie pline de dezastre, când căminul și casa omului sunt reci, fără sclipirea caldă a inteligenței!

După ce am studiat temeinic partea luminoasă a feței doamnei Crimsworth, un oftat adânc, involuntar a anunțat dezamăgirea mea; doamna l-a luat drept un omagiu adus frumuseții ei, iar Edward, care era în mod vizibil mândru de tânăra și frumoasa lui soție, mi-a aruncat o privire pe jumătate zeflemitoare, pe jumătate supărată.

Le-am întors spatele la amândoi și am început să mă uit plictisit prin încăpere; am văzut două tablouri în ramă de stejar de o parte și de alta a căminului. Încetând să mai particip la conversația dintre domnul și doamna Crimsworth, care se tachinau reciproc, mi-am îndreptat atenția spre cele două tablouri. Erau portrete – o doamnă și un domn – amândoi îmbrăcați după moda de acum douăzeci de ani. Domnul era în umbră. Nu-l vedeam bine. Doamna profita din plin de lumina blândă a lămpii cu abajur. Am recunoscut-o, mai văzusem imaginea aceasta în copilărie. Era mama mea. Acest tablou și cel care îi ținea companie reprezentau singura moștenire salvată la vânzarea bunurilor tatălui meu.

Îmi amintesc că fața ei îmi plăcuse pe când eram copil, dar atunci n-o înțelesesem. Acum știam cât de rare sunt astfel de chipuri pe lume și apreciam expresia ei gânditoare, dar blândă. Ochii cenușii, serioși, aveau pentru mine un farmec foarte puternic, la fel ca și unele din trăsăturile care erau mărturia unor sentimente de afecțiune cât se poate de sinceră. Îmi părea rău că nu este decât un tablou.

I-am lăsat curând singuri pe domnul și pe doamna Crimsworth; o servitoare m-a condus în camera mea. Și când am închis ușa dormitorului, i-am lăsat pe dinafară pe toți intrușii, inclusiv pe tine, Charles.

La revedere, deocamdată,
WILLIAM CRIMSWORTH

N-am primit niciodată răspuns la această scrisoare. Înainte să-i parvină, vechiul meu prieten acceptase un post al guvernului

într-o colonie și era deja pe drum spre destinația noilor sale îndatoriri. Ce s-a mai ales de el după aceea, nu știu.

Timpul liber pe care îl am la dispoziție și pe care intenționasem să i-l dedic lui, îl voi consacra acum marelui public. Povestirea mea nu este emoționantă și, mai ales, deloc extraordinară. Dar s-ar putea să intereseze câteva persoane care, trudind în aceeași branșă ca și mine, vor găsi în experiența mea oglindiri frecvente ale celor trăite de ei înșiși. Scrisoarea de mai sus va servi ca introducere. Și acum să începem.

CAPITOLUL II

După seara cețoasă care fusese martora primei mele înfățișări la Crimsworth Hall, a urmat o dimineață frumoasă de octombrie. M-am trezit devreme și am făcut o plimbare pe pajiștea mare ca un parc din jurul casei. Soarele de toamnă, care se ridica deasupra dealurilor, dezvăluia un ținut plăcut; păduri cafenii și înmiresmate alternau cu acele câmpuri de pe care recolta fusese strânsă de curând; un râu șerpuia prin pădure și prindea pe suprafața sa sclipirea oarecum rece a soarelui și a cerului de octombrie; înșirate la intervale regulate de-a lungul malurilor râului, coșurile înalte, cilindrice, aproape ca niște turnuri rotunde și zvelte, indicau locul fabricilor, a căror prezență era pe jumătate ascunsă de copaci; ici și colo, conace asemănătoare cu Crimsworth Hall ocupau pantele line ale dealului; ținutul avea, în general, un aspect vesel, activ, rodnic. Aburul, comerțul și mașinile alungaseră de mult de aici orice romantism și izolare. La o depărtare de cinci mile, o vale care se deschidea între dealurile joase, ținea în căușul ei orașul X. Deasupra localității stăruia un abur dens, nemișcat – acolo era „concernul” lui Edward.

Mi-am forțat ochii ca să examinez această perspectivă, mi-am forțat mintea să zăbovesc asupra ei un timp și am constatat că nu transmitea nicio emoție plăcută inimii mele, nu trezea în mine niciuna din speranțele pe care ar trebui să le simtă un om atunci

când își vede desfășurată înaintea ochilor cariera vieții, și mi-am spus în sinea mea: „William, ești un rebel împotriva împrejurărilor; ești un prost și nu știi ce vrei; ai ales comerțul și vei fi comerciant. Privește!” am continuat în gând. „Privește la fumul plin de funingine din această văgăună și dă-ți seama că acolo va fi locul tău! Acolo nu poți să visezi, nu poți să faci speculații și să elaborezi teorii – acolo te duci și trudești!”

Și așa, auto-școlit, m-am întors acasă. Fratele meu era în camera unde se lua micul dejun. L-am salutat cu reținere – nu puteam să-l salut cu veselie; stătea în picioare pe carpetă, cu spatele spre cămin – și cât de multe am citit în expresia ochilor lui când privirile ni s-au întâlnit, când am înaintat ca să-i dau bună dimineța! Și cât de mult era împotriva firii mele! A spus sec „Bună dimineța!” și a dat din cap, apoi a înșfăcat, mai degrabă decât a luat, un ziar de pe masă și a început să citească, cu aerul unui patron care caută un pretext pentru a scăpa de o conversație plicticoasă cu un subaltern. Bine că luasem hotărârea de a îndura un timp, căci altfel purtarea lui ar fi făcut de-a dreptul insuportabil dezgustul pe care tocmai mă sileam să mi-l reprim. M-am uitat la el: i-am măsurat constituția robustă și proporțiile atletice, mi-am văzut propria imagine reflectată în oglinda de la cuier și m-am amuzat să compar cele două imagini. La față semănam cu el, deși nu eram așa de chipeș; trăsăturile mele erau mai puțin regulate. Aveam ochii o nuanță mai închisă și fruntea mai înaltă – la trup îi eram mult inferior – mai slab, mai firav, mai puțin înalt. Din punct de vedere fizic, Edward mă depășea cu mult; dacă și mintea i-ar fi fost la înălțimea trupului, eu ar fi trebuit să fiu un sclav – căci nu trebuia să mă aștept din partea lui la generozitatea leului față de cineva mai slab decât el; ochii săi reci, meschini, purtarea lui dezagreabilă îmi spuneau că nu mă va cruța. Dar aveam eu oare forța sufletească necesară să-i fac față? Nu știam; nu încercasem niciodată.

Intrarea doamnei Crimsworth mi-a abătut gândurile pentru moment. Arăta bine, era îmbrăcată în alb, chipul și rochia îi

străluceau de proștețimea dimineții și a stării de proaspăt căsătorită. Am abordat-o cu gradul de familiaritate pe care veselia ei din seara trecută păruseră să mi-o îngăduie, dar mi-a răspuns rece și cu reținere; soțul ei o instruisese; nu trebuia să dea dovadă de prea multă familiaritate față de un angajat.

Imediat ce am terminat micul dejun, domnul Crimsworth mi-a comunicat că trăsură urma să fie trasă la scară și că în câteva minute trebuie să fiu gata să merg cu el la X. Nu l-am făcut să aștepte; curând cabrioleta alerga în viteză pe drum. Calul care ne ducea era același animal năvălaș în legătură cu care doamna Crimsworth își exprimase temerile în seara precedentă. O dată sau de două ori, Jack a dat semne că ar dori să se împotrivescă, dar o aplicare viguroasă și decisă a loviturii de bici de mână nemiloasă a stăpânului l-a făcut curând să se supună, în timp ce nările dilatate ale lui Edward exprimau triumful provocat de rezultatul competiției; nu mi-a vorbit aproape deloc în timpul scurtei deplasări, deschizând gura numai din când în când ca să-și înjure calul.

Orașul X. era plin de forfotă și agitație când am intrat; am părăsit străzile curate unde se aflau locuințele și magazinele, bisericile și clădirile publice; le-am părăsit pe toate și am luat-o spre zona fabricilor și a depozitelor; apoi am intrat pe o poartă dublă masivă și am ajuns într-o curte mare pavată: ne aflam în Bigben Close, fabrica era în fața noastră, scotea funingine din coșurile ei înalte, iar pereții săi groși de cărămidă tremurau zguduți de zbaterea măruntaielor ei de fier. Muncitorii treceau încoace și încolo; o căruță era încărcată cu piese. Domnul Crimsworth se uita dintr-o parte în alta și părea să înțeleagă dintr-o singură privire ce se întâmplă; s-a dat jos și, lăsând calul și cabrioleta în grija unui om care se grăbise să-i ia frâiele din mână, mi-a făcut semn să-l urmez în clădirea birourilor. Am intrat; era un loc total diferit față de saloanele de la Crimsworth Hall – un loc pentru afaceri, cu pardoseala de scânduri goală, un seif, două birouri înalte cu scaune fără spătar, câteva scaune obișnuite. La unul din birouri se afla un om

care și-a scos de pe cap boneta pătrată în momentul în care a intrat domnul Crimsworth, pentru a fi imediat absorbit în secunda următoare de ceea ce scria sau calcula – nu știu care din două.

Domnul Crimsworth și-a scos pardesiul și s-a așezat în fața căminului. Eu am rămas în picioare lângă el, iar el a spus:

— Steighton, te rog să părăsești încăperea; am ceva de discutat cu acest gentleman. Vino înapoi când auzi clopoțelul.

Individul de la birou s-a ridicat și a plecat, închizând ușa în urma lui. Domnul Crimsworth a răscolit în foc, apoi și-a încrucișat brațele și a rămas o clipă pe gânduri, cu buzele strânse și sprâncenele îmbinate. Nu aveam nimic altceva de făcut decât să mă uit la el – ce bine erau conturate trăsăturile lui! Ce bărbat frumos era! Dar atunci de unde venea acest aer de încordare – liniile dure și înguste de pe fruntea lui și toate aceste riduri?

S-a întors spre mine și a început brusc:

— Ai venit în ținutul ... ca să înveți cum să devii comerciant?

— Da.

— Te-ai gândit bine? Te rog să-mi spui lucrul acesta de la început.

— Da.

— Foarte bine, nu sunt obligat să te ajut, dar am aici un loc vacant, dacă ești calificat pentru el. Te iau de probă. Ce poți să faci? Mai știi și altceva în afară de fleacurile acelea inutile de la colegiu – greacă, latină și așa mai departe?

— Am studiat matematica.

— Auzi! Cred și eu că ai studiat!

— Știu să scriu și să citesc în franceză și germană.

— Hm! A reflectat un moment, apoi a deschis un sertar din biroul de lângă el, a luat o scrisoare și mi-a dat-o. Știi să citești asta? m-a întrebat.

Era o scrisoare comercială în germană; am tradus-o; nu știu dacă a fost mulțumit sau nu; privirea lui a rămas ațintită în gol.

CUPRINS

<i>Prefață de Dragoș Zetu</i>	5
<i>Tabel cronologic</i>	9
<i>Prefața ediției originale</i>	13
<i>Notă asupra ediției</i>	15
PROFESORUL	17